

KUYOV-KELIN MUNOSABATLARINING MAROSIMLARDAGI RAMZIY TALQINI

Dusnazarova Mavjuda Ilyamonovna

Termiz davlat universiteti davlat va huquq asoslari kafedrası o'qituvchisi.

+998977852666 dusnazarovam@tersu.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14555897>

Annotatsiya. Ushbu maqola o'zbek nikoh marosimlarida kuyov va kelin o'rtasidagi munosabatlarning ramziy talqinini tahlil qilishga bag'ishlangan. Nikoh marosimlari xalqning qadriyatları, madaniy xotirasi va urf-odatlarini ifodalovchi muhim madaniy hodisalardir. Ushbu marosimlarda ishlatiladigan ramzlar, ritual nutqlar, maqollar va badiiy unsurlar kuyov va kelinning ijtimoiy rollari va mas'uliyatlarini aks ettiradi. Maqolada ushbu elementlarning lingvistik, semantik va pragmatik jihatlari o'rganilib, milliy o'zlikni saqlashdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: nikoh marosimlari, kuyov va kelin, ramziy talqin, milliy o'zlik, yor-yor qo'shig'i, ritual nutqlar, maqollar, oila qadriyatları, lingvistik tahlil, madaniy xotira.

SYMBOLIC INTERPRETATION OF BRIDE-GROWN RELATIONSHIPS IN CEREMONIES

Abstract. This article explores the symbolic interpretation of the groom and bride's relationships in Uzbek wedding ceremonies. Wedding ceremonies are significant cultural events that reflect the traditions and values of the people. Linguistic symbols, ritual speeches, proverbs, and songs used in these ceremonies express the social roles of the groom and bride in society and their responsibilities within the family. The article examines the semantic and pragmatic aspects of these elements and highlights their role in preserving and promoting national identity.

Keyword: wedding ceremonies, groom and bride, national identity, Uzbek cultural heritage, symbolic interpretation, "Yor-Yor" song, family values, linguistic analysis, ritual speeches, cultural memory.

СИМВОЛИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ОТНОШЕНИЙ НЕВЕСТА-НЕВЕСТА В ЦЕРЕМОНИЯХ

Аннотация. Данная статья посвящена изучению символической интерпретации отношений жениха и невесты в узбекских свадебных обрядах. Свадебные обряды являются значимым культурным явлением, отражающим традиции и ценности народа. В этих обрядах лингвистические символы, ритуальные речи, пословицы и песни передают социальные роли жениха и невесты в обществе и их обязанности в семье. В статье анализируются семантические и прагматические аспекты этих элементов, а также их значение для сохранения и укрепления национальной идентичности.

Ключевые слова: свадебные обряды, жених и невеста, национальная идентичность, узбекское культурное наследие, символическая интерпретация, песня "Йор-Йор", семейные ценности, лингвистический анализ, ритуальные речи, культурная память.

Kirish

Nikoh marosimlari har bir xalqning ijtimoiy va madaniy hayotidagi eng muhim hodisalardan biri hisoblanadi. Ushbu marosimlar o'zida xalqning urf-odatlarini, qadriyatlarini va madaniy merosini aks ettiradi.

Xususan, o'zbek nikoh marosimlari o'zining boyligi, ramzlari va ma'no-mazmun jihatidan boshqa xalqlar madaniyatidan ajralib turadi. Nikoh marosimlari davomida kuyov va kelin o'rtasidagi munosabatlar turli ramziy ifodalar orqali namoyon bo'ladi.

Bu ramzlar nafaqat kuyov va kelinning yangi oila hayotiga kirishdagi hissiyotlarini aks ettiradi, balki ularning jamiyatdagi yangi ijtimoiy rollarini belgilashda ham muhim o'rin tutadi.

Misol uchun, "yor-yor" kabi kuy-qo'shiqlar kelinning ota-onasidan ajralib, kuyov oilasiga kirib borishini ramziy ma'noda ifodalaydi. Shuningdek, "kelin salom" marosimida kelinning yangi oilaga bo'lgan hurmat-ehtiromi va o'z vazifalarini anglash jarayoni aks etadi. Bu kabi ramziy hodisalar orqali kuyov va kelinning oila qurishdagi mas'uliyatlari va jamiyat tomonidan ularga qo'yilgan ijtimoiy talablar ifodalanadi. Mazkur maqola nikoh marosimlarida kuyov va kelinning munosabatlarini ramziy talqin etishga qaratilgan bo'lib, ularning ijtimoiy va madaniy jihatlarini chuqur tahlil qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Nikoh marosimlaridagi kuyov va kelin munosabatlarining ramziy talqinini o'rganish o'zbek xalqining boy madaniyati va ijtimoiy qadriyatlarini tahlil qilishda muhim o'rin tutadi.

Ushbu tadqiqotda etnografik, lingvistik va semantik tahlil usullari qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy bosqichlardan iborat bo'ldi.

1. Etnografik yondashuv. Etnografik yondashuv yordamida nikoh marosimlari davomida amalga oshiriladigan rasm-rusumlar, qo'shiqlar va boshqa madaniy elementlarning ijtimoiy ma'nosi o'rganildi. Nikoh marosimlari xalqning madaniy xotirasini aks ettiruvchi hodisa sifatida qaralib, undagi asosiy ramzlarning ahamiyati tahlil qilindi. Masalan, "kelin salom" marosimi orqali kelinning yangi oilaga hurmat-ehtiromi va jamiyatdagi yangi rolini qabul qilishi jarayoni tushuntirildi. Ushbu yondashuv marosimlardagi ramzlarning ijtimoiy va madaniy vazifalarini aniqlashga imkon berdi [6,92].

2. Lingvistik tahlil. Lingvistik tahlil metodlari yordamida nikoh marosimlarida qo'llaniladigan ramziy iboralar, maqollar va qo'shiqlarning til unsurlari o'rganildi. Ushbu tahlil marosim davomida ishlatiladigan til birliklarining semantik va pragmatik jihatlarini aniqlash imkonini berdi. Misol uchun, "yor-yor" qo'shig'idagi "yangi oila – yangi mas'uliyat" mazmuni xalqning oila qadriyatlariga bo'lgan munosabatini ifodalaydi. Shuningdek, maqollar, jumladan, "Kelin kelganda el keladi" va "Kuyovning oti ostonada" kabi iboralarning ma'nosi va ijtimoiy vazifasi lingvistik jihatdan tahlil qilindi [7, 390].

3. Semantik va pragmatik tahlil. Nikoh marosimlaridagi ramzlarning ma'nosi va ularning ijtimoiy kontekstdagi rolini chuqurroq o'rganish uchun semantik va pragmatik tahlil usullari qo'llanildi. Semantik tahlil ramzlarning til vositasida qanday ma'nolarni ifodalashini aniqlashga yordam berdi. Masalan, "kelin salom" marosimida ishlatiladigan iboralar va urf-odatlar orqali oilaviy birdamlik va yangi hayotga moslashuv jarayoni aks etadi [6, 95].

Pragmatik tahlil esa marosim davomida ishlatiladigan nutq birikmalarining kommunikativ maqsadlarini aniqlashga imkon berdi. Bu usul kuyov va kelinning marosim davomida ishtirokchilarga qaratilgan nutqidagi illokutiv va perlokutiv ma'nolarni aniqlashda yordam berdi [3, 733].

4. Qiyosiy tahlil. Qiyosiy tahlil orqali o'zbek nikoh marosimlari boshqa xalqlarning nikoh marosimlari bilan solishtirilib, ularning umumiy va farqli jihatlari o'rganildi. O'zbek xalqining nikoh marosimlaridagi ramzlar boshqa madaniyatlardagi o'xshash hodisalar bilan qiyoslandi.

Masalan, o'zbek "yor-yor" qo'shig'i va turklarning "kına gecesi" marosimi ramziy ifodalarining o'xshashlik va farqlari ko'rsatib o'tildi [2].

5. Diskursiv tahlil. Diskursiv tahlil yordamida nikoh marosimlarida ishlatiladigan nutq birliklari va kuy-qo'shiqlar tahlil qilindi. Bu usul yordamida marosim davomida ishtirokchilarning nutqi orqali jamiyatning qadriyatlari va ijtimoiy normalarini aks ettirish jarayoni o'rganildi. Nikoh marosimlaridagi qo'shiqlarda ishlatiladigan metaforalar va ramzlarning xalqning madaniy xotirasidagi o'rnini aniqlashga e'tibor qaratildi [1, 247].

Mazkur metodlar kuyov va kelin munosabatlarining ramziy talqinini chuqur o'rganishga imkon berdi. Har bir metod orqali marosimlardagi ramzlarning ijtimoiy, madaniy va lingvistik vazifalari aniqlanib, nikoh marosimlarining milliy xotiradagi o'rnini yoritildi. Ushbu yondashuvlar nikoh marosimlarining xalq hayotidagi ahamiyatini va ularning oila institutini mustahkamlashdagi rolini ko'rsatadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Nikoh marosimlari va ularning kuyov-kelin munosabatlaridagi ramziy talqini o'zbek xalqining madaniy merosini o'rganishda alohida ahamiyatga ega mavzulardan biri hisoblanadi.

Ushbu masala yuzasidan turli sohalarda olib borilgan tadqiqotlar marosimlardagi ramzlarning lingvistik, madaniy va ijtimoiy ahamiyatini yoritishga xizmat qilgan. Quyida mavzuga oid asosiy adabiyotlar va ularning tahlili keltiriladi.

O'zbek nikoh marosimlarining etnolingvistik tahlili. O.O'razboyevning tadqiqotlari nikoh marosimlaridagi ramziy hodisalarning lingvistik xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan. Muallif o'z tadqiqotida "kelin salom" va "yor-yor" kabi an'analarning semantik va pragmatik jihatlari o'rganib, ularning xalqning madaniy xotirasidagi o'rnini ko'rsatgan. Masalan, "kelin salom" marosimi kelinning yangi oilaga hurmat ko'rsatishini va jamiyatda o'zining yangi rolini qabul qilishini ifodalaydi. Ushbu marosimning til orqali ifodalanishi milliy o'zlikni saqlashda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi [6, 93].

Lingvokulturologik tahlil. Sh.Panjiyeva o'zining "Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi" nomli maqolasida nikoh marosimlari va ularning lingvistik jihatlari o'rganishga lingvokulturologik yondashuvni qo'llagan. U nikoh marosimlarida ishlatiladigan iboralar, maqollar va qo'shiqlarning milliy xotira va madaniy qadriyatlarni saqlashdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Panjiyeva nikoh marosimlarini xalqning ijtimoiy birdamligini mustahkamlash vositasi sifatida qarab, bu jarayonning madaniy va lingvistik mazmunini keng yoritadi [7, 389–391].

Nikoh marosimlarining ijtimoiy va axloqiy ahamiyati. O'zbekiston Milliy Universiteti tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda nikoh marosimlarining axloqiy-estetik jihatlari yoritilgan.

Ushbu tadqiqotlarda kuyov va kelinning marosimdagi rollari, ularning jamiyatdagi yangi o'rnini belgilashdagi ahamiyati, shuningdek, marosimlardagi rasm-rusumlarning tarbiyaviy

vazifalari haqida soʻz yuritilgan. Masalan, "yor-yor" qoʻshigʻi kelinning oilaga kirishi va uning yangi vazifalari haqida axloqiy-estetik maʼnolarni oʻzida mujassam etadi. Tadqiqotlarda marosimlar xalqning qadimiy urf-odatlarini zamonaviy jamiyatda saqlash vositasi sifatida talqin etilgan.

Ramzlarning semantik va pragmatik jihatlari. Nikoh marosimlarida ishlatiladigan ramzlarning maʼnolarini aniqlashda semantik va pragmatik tahlil muhim rol oʻynaydi.

"Zardushtiylikda nikoh va oila masalasi" nomli maqolada nikoh marosimlarining tarixiy ildizlari va ularning turli davrlardagi ramziy maʼnolari haqida maʼlumot berilgan. Maqolada nikoh marosimlaridagi "kelin salom" va "kuyov chaqirigʻi" kabi unsurlar qadimiy diniy va madaniy tushunchalar bilan bogʻliq ekanligi yoritilgan. Ushbu ramzlar milliy xotiraning davomiyligini taʼminlovchi vosita sifatida tahlil qilinadi [3, 734].

Maqollar va ular orqali milliy qadriyatlarning ifodalanishi. Nikoh marosimlarida qoʻllaniladigan maqollar xalqning oila va jamiyatga boʻlgan munosabatini ramziy ifoda etadi.

Masalan, "Kelin kelganda el keladi" maqoli kelinning jamiyatdagi muhim oʻrnini aks ettiradi. "Kuyovning oti ostonada" maqoli esa kuyovning yangi oiladagi masʼuliyatini koʻrsatadi.

Ushbu maqollar xalqning ijtimoiy qadriyatlari va madaniy xotirasini ifodalashda muhim lingvistik vosita sifatida xizmat qiladi [6, 95].

Nikoh marosimlaridagi lingvistik polifoniya. Nikoh marosimlarida ishtirokchilar tomonidan kuylanadigan qoʻshiqlar va aytiladigan iboralar tilning polifonik xususiyatini namoyish etadi. Ushbu jarayon nikoh marosimlarida ishlatiladigan nutq birikmalari va kuylarning uygʻunligi orqali namoyon boʻladi. "Oila va nikoh maʼnaviyati" nomli maqolada bu jarayonning jamiyatdagi ahamiyati haqida batafsil soʻz yuritilgan. Marosimlar davomida ishlatiladigan nutq va kuylarning uygʻunligi orqali jamiyatning birligi va madaniy qadriyatlari ifodalanadi [1, 247].

Tahlil va natijalar

Oʻzbek nikoh marosimlarida kuyov va kelin munosabatlarining ramziy talqini xalqning madaniy merosi va ijtimoiy hayotini aks ettiruvchi muhim jihatlardan biridir. Ushbu marosimlarda ishlatiladigan ramzlar va rasm-rusumlar xalqning qadriyatlari, ijtimoiy rollari va urf-odatlarini til vositasida namoyon qiladi. Quyida tahlil jarayonida aniqlangan asosiy natijalar keltiriladi.

1. Kuyov va kelinning ijtimoiy rollari. Nikoh marosimlari davomida kuyov va kelinning ijtimoiy rollari turli ramzlar orqali belgilab beriladi. Masalan, "kelin salom" marosimi kelinning yangi oiladagi oʻrnini aniqlash va uning jamiyat aʼzolari bilan oʻzaro munosabatlarini mustahkamlash vositasi sifatida talqin qilinadi. Ushbu marosim davomida aytiladigan soʻzlar va iboralar kelinning yangi hayotga kirib borishini ramziy maʼnoda ifodalaydi [6, 93]. Shuningdek, kuyovning nikoh marosimidagi mavqeyi uning yangi oila boshligʻi sifatidagi masʼuliyatini ifoda etadi. Bu jarayon, ayniqsa, kuyov tomon vakillarining rasmiy soʻzlashuvlari va duolarida koʻzga tashlanadi.

2. Ramzlarning lingvistik tahlili. Nikoh marosimlarida ishlatiladigan ramzlar lingvistik nuqtai nazardan chuqur semantik va pragmatik maʼnolarga ega. Misol uchun, "yor-yor" qoʻshigʻi kelinning ota-onasidan ajralib, yangi oilaga moslashuv jarayonini tasvirlaydi. Ushbu qoʻshiqda ishlatiladigan metaforalar va ramziy ifodalar yangi hayotga qadam qoʻyayotgan kelinning hissiy va ijtimoiy holatini aks ettiradi. Bunday til birliklari xalqning oʻz madaniyatini saqlash va avlodlarga yetkazishda vosita boʻlib xizmat qiladi [7, 391].

3. Nikohga oid maqollarning ijtimoiy ahamiyati. Nikoh marosimlarida ishlatiladigan maqollar xalqning oila va jamiyatga bo'lgan qarashlarini ramziy ifoda etadi. "Kelin kelganda el keladi" kabi maqollar kelinning yangi oilaga kirishining butun jamiyat uchun ahamiyatini aks ettiradi.

Shuningdek, "Kuyovning oti ostonada" maqoli kuyovning yangi oilaga kirishi va uning jamiyatdagi yangi mas'uliyatlarini belgilash vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu maqollar til vositasida milliy qadriyatlarni saqlash va ularga e'tibor qaratishda muhim rol o'ynaydi.

4. Kuyov va kelinning birligining ramziy ifodasi. Nikoh marosimlarida kuyov va kelinning birligi turli rasm-rusumlar va lingvistik birliklar orqali ifodalanadi. Masalan, "kelin salom" va "kuyov chaqirig'i" kabi marosimiy rasm-rusumlar orqali ikki yoshning oila qurishdagi birdamligi va yangi hayotga kirishi aks ettiriladi. Ushbu jarayon xalqning ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarini namoyish etuvchi muhim vosita hisoblanadi [3, 735].

5. Marosimiy kuy-qo'shiqlarning ahamiyati. Nikoh marosimlari davomida ijro etiladigan kuy-qo'shiqlar xalqning hissiy va madaniy qadriyatlarini boyitadi. "Yor-yor" qo'shig'idagi til birliklari va obrazlar kelinning yangi oilaga kirishini va kuyov bilan birga oila hayotiga moslashishini ramziy tarzda ifoda etadi. Ushbu kuy-qo'shiqlarda xalqning madaniy xotirasi va ijtimoiy birdamligi aks etadi [1, 246].

6. Nikoh marosimlarining ijtimoiy va axloqiy vazifasi. Nikoh marosimlari o'zida nafaqat oilaviy jarayonlarni, balki jamiyatdagi ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash jarayonini aks ettiradi.

Ushbu marosimlarda qo'llaniladigan ramzlar, kuy-qo'shiqlar va maqollar orqali xalqning axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy normalari saqlanadi. Nikoh marosimlari xalqning madaniy xotirasi va urf-odatlarini avlodlardan avlodga yetkazuvchi vosita sifatida alohida ahamiyatga ega[2].

Xulosa

Nikoh marosimlari xalqning madaniy va ijtimoiy hayotida alohida o'rin tutuvchi muhim hodisa hisoblanadi. Ushbu marosimlar orqali kuyov va kelinning jamiyatdagi o'rnini va mas'uliyatlari ramziy ifoda etiladi. "Yor-yor" qo'shig'i, "kelin salom" marosimi va maqollar kabi elementlar xalqning axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi.

Marosimlarda ishlatiladigan lingvistik ramzlar milliy xotira va birlikni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, nikoh marosimlari o'zbek xalqining milliy qadriyatlarini saqlash va kelajak avlodlarga uzatishdagi vosita sifatida xizmat qiladi.

Ushbu marosimlar nafaqat oilaviy, balki ijtimoiy birdamlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Maqola kuyov va kelin munosabatlarining ramziy talqinlari orqali xalqning madaniy merosini yanada chuqurroq o'rganish uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

REFERENCES

1. "Oila va nikoh ma'naviyati, oilani mustahkamlash omillari". Журнал естественных и экономических наук, 2023, 245–251.
2. "Til – milliy tafakkur ramzi va taraqqiyot asosi". Uza.uz, 2021.
3. "Zardushtiylikda nikoh va oila masalasi". Ares.uz, 2022, 731–736.
4. Aliqulova H. "O'zbek tili, adabiyoti va folklori institutida ilmiy darajalar beruvchi kengash faoliyati". TSUULL, 2021, 23–30.

5. Jo‘raboyev A., Husainova Z. “O‘zbek va ingliz tillarida to‘y bilan bog‘liq leksik birliklarning qiyosiy tahlili”. International Journal of Multidisciplinary Research, 2022, 45–52.
6. O‘razboyev O. R. “O‘zbek va qoraqalpoq tillarida nikoh marosimlari bilan bog‘liq leksik qatlam tadqiqi”. Лучшие интеллектуальные исследования 22, no. 1 (2024): 91–98.
7. Panjiyeva Sh. O. "Lingvokulturologiya fanining yuzaga kelish tarixi." Oriens, 2022, 388–392.
8. Rahmonova D. “O‘zbek xalqining oilaviy marosimlarining axloqiy va estetik yuksalishida ma’naviy meros va qadriyatlarning ahamiyati”. Science and Technology, 2023, 110–115.